

БУРИКІНА С.І., кандидат с.-г. наук, завідувач відділу агрохімії
КОВАЛЕНКО О.В., молодший науковий співробітник,
Одеський інститут агропромислового виробництва

НІТРИФІКАЦІЙНА ЗДАТНІСТЬ ҐРУНТУ ПРИ ВИКОРИСТАННІ БІОПРЕПАРАТІВ

Вивчено вплив біологічних препаратів Байкал EM-1, Агат-25К, Емістим-С на нітрифікацію. Показана необхідність перевірки біологічних препаратів по їх дії на нітрифікаційну здатність ґрунту.

Influence of biological preparations Baykal EM-1, Agat-25K, Emistim-C on the nitrification was studied. Necissity of inspection for biological preparations by their action on the nitrification soil capacity was represented.

Біологічна активність ґрунту визначається не лише загальною кількістю ґрунтових мікроорганізмів, але й урахуванням результатів їх діяльності, одним з яких є нітрифікація. Інтенсивність нітрифікаційного процесу залежить від якісного та кількісного складу ґрунтової біоти, концентрації органічної речовини, реакції ґрунтового середовища, рівня використання добрив [1-2] і характеризує, на думку Д.Г. Звягінцева, потенційну біологічну активність ґрунту [3].

Останнім часом набуває поширення використання біопрепаратів у технологіях вирощування сільськогосподарських культур, але відсутні дані по їх впливу на окисно-відновлювальні процеси в ґрунті. Е.А. Муравін відмічає, що не тільки добрива, але й регулятори росту рослин, регулятори мікробіологічних процесів, біостимулятори і т.п. повинні обов'язково вивчатися з точки зору їх впливу на процеси трансформації азоту ґрунту, в тому числі – на нітрифікацію [4].

Метою наших досліджень було вивчення зміни інтенсивності нітрифікаційного процесу в чорноземі південному при застосуванні біологічно активних препаратів.

Умови та методика проведення досліджень. Дослідження проводились в умовах польового та лабораторного модельного досліді. Ґрунт – чорнозем південний, малогумусний, важкосуглинковий на лесі. Забезпечення орного шару рухомими фосфатами та обмінним калієм (за Чириковим) – на рівні 12,5 та 18,6 мг на 100 г ґрунту, відповідно; рН_{сольове} – 6,25, водне – 7,35; вміст гумусу (за Тюрніним) – 3,25 %.

Інкубаційний експеримент проводився з ділянками ґрунту, де висівався ячмінь ярий, насіння

якого перед посівом оброблялось суспензією стимуляторів росту: Байкал EM-1, Емістим-С та Агат-25К у 1 %-ому розчині технічного казеїну (клеюча речовина). Концентрація суспензії щодо препаратів, які досліджувались, розраховувалась відповідно до рекомендацій виробників [5-7]. Співвідношення робочої суспензії і маси насіння підбиралось так, щоб підвищення вологості насіння не перевищувало 1 %. Ґрунт відбирався в період куціння безпосередньо з-під рослин.

Для модельного досліді ґрунт відбирався на ділянках, де була відсутня рослинність, поза межами польового, але з аналогічною агрохімічною характеристикою. Зразки ґрунту доводили до оптимальної вологості водою та розчинами препаратів. Співвідношення препарату: вода в розчинах дорівнювала 1:1000. Маса ґрунту в одній повторності – 200 грамів. Повторність в досліді – чотириохкратна.

Здатність ґрунту до мобілізації нітратів визначали за Кравковим у динаміці через 7, 14, 21, 28, 35 та 42 дні шляхом компостування в біологічному термостаті за температури 28°C і вологості 60 % від повної вологоємності. Вміст нітратів до і після компостування – колориметрично з дисульфохеноловою кислотою. Швидкість процесу нагромадження представлена кількістю нітратів (міліграм), що утворилось в одному кілограмі ґрунту за добу.

Результати досліджень та їх обговорення. Динаміка нагромадження нітратів у ґрунті під посівом ячменю ярого в залежності від варіанта передпосівної інокуляції наведена в таблиці 1. На варіанті з передпосівною обробкою розчином Агату-25К сумарна кількість нітратів до 28-ого

дня інкубації знаходиться на рівні контролю (перші 7 днів) або суттєво нижче за нього.

Після цього терміну всі варіанти практично вирівнюються.

Таблиця 1

Вплив біологічних препаратів на здатність чорнозему південного до мобілізації нітратного азоту (польовий дослід)

Варіант	Період інкубації, дні						
	0	7	14	21	28	35	42
Контроль	33,7	49,0	77,2	98,5	128,6	145,2	175,8
Байкал ЕМ-1	35,5	53,6*	80,0	101,2	138,6*	146,5	180,4
Емістим-С	31,0	73,0*	92,1*	124,9*	142,9*	140,5	176,5
Агат-25К	30,0	50,3	70,7*	80,1*	115,9*	137,0	181,2
НІР ₀₅	–	4,6	6,4	6,7	8,1	9,4	6,3

* – різниця суттєва

Середня за весь період спостережень швидкість нагромадження нітратів у ґрунті мало відрізняється за варіантами дослідження: коливається в інтервалі 3,4...3,6 мг на кг ґрунту за добу. Максимальна інтенсивність нітрифікації спостерігається на варіанті з Емістимом-С на 21-у добу, а з Байкалом ЕМ-1 та Агатом-25 К – на 28-у.

Слід відзначити, що як кількість утворених нітратів, так і швидкість процесу за відповідними варіантами модельного дослідження відрізняється від результатів польового (табл. 2), хоча кількість внесених препаратів на одиницю ґрунту була одного порядку. На наш погляд, результати отримані в модельному досліді, є більш коректними з точки зору порівняльної дії препаратів на процес нітрифікації в ґрунті, так як виключено вплив

ризосферних мікроорганізмів. Але дані дослідження ґрунту з ділянок польового дослідження корисні в тому плані, що підтвердили гіпотезу: внесення біологічних препаратів навіть у таких мінімальних дозах, які рекомендовані для обробітку насіння (від 4 до 10 мл на 1 тону) не приводить до їх втрачання на фоні аборигенної мікрофлори, а чинить суттєвий вплив на процеси, які відбуваються в ґрунті.

Отже, протягом перших 7 днів компостування в зразках ґрунту з внесенням стимулятора росту з біофунгіцидними властивостями (Агат-25К) накопичилось 969 мг/кг нітратів зі швидкістю 138 мг на кожен кілограм за добу. Дія ж Емістиму-С у цей період порівняно з іншими препаратами від'ємна.

Таблиця 2

Нагромадження нітратів та середня швидкість процесу в залежності від стимулятора росту (модельний дослід)

№ вар.	Препарат	Період інкубації, дні					
		7	14	21	28	35	42
1	Вода	3,6	70,0	85,5	79,9	82,2	130,0
		0,52	5,0	4,07	2,86	2,35	3,10
2	Байкал ЕМ-1	38,2	62,4	82,6	76,7	107,1	106,0
		5,45	4,61	3,94	2,74	3,06	2,52
3	Емістим-С	18,3	53,0	80,6	75,5	113,0	117,9
		2,63	3,79	3,84	2,70	3,23	2,81
4	Агат-25К	969	1124	1410	1066	1276	1475
		138,4	80,3	67,15	38,07	36,45	35,12
5	НІР ₀₅	6,32	7,44	57,9	23,2	28,0	43,8
		0,9	2,17	2,76	0,83	0,80	1,04

У чисельнику – кількість нітратів, мг на кг ґрунту; у знаменнику – середня швидкість, мг на кг ґрунту за добу.

Емістим-С та Байкал ЕМ-1 стримували розвиток процесу нітрифікації ґрунту протягом 28 діб у порівнянні з контролем, у термін з 28-ої доби до 35-ої спостерігалось підвищення кількості утворених нітратів на 49,7 та 39,6 % до попереднього строку і на 37,5 та 30,1 по відношенню до контролю, відповідно. Незважаючи на кількісні відмінності, закономірність у динаміці та відносних темпах нагромадження нітратів у ґрунті, загалом, ідентична для всіх варіантів дослідження: поступове зростання протягом 21, спадання швидко-

сті майже на третину (26,7...29,8 %) у наступні сім діб і потім – помітний стрибок на варіантах з препаратами і незначний – на контролі.

Можливо, механізм дії стимуляторів росту на активність процесів нітрифікації пояснюється присутністю в їх складі фізіологічно активних сполук, які впливають на ферменти ґрунту і, таким чином, можуть прискорювати розвиток процесу. Крім того, нашими дослідженнями на іншій культурі [8] показано, що бактеризація насіння препаратами Агат-25К та Байкал ЕМ-1 активує

розвиток мікроорганізмів, що використовують мінеральний азот, органотрофів, мікроорганізмів целюлозоруйнівного комплексу і пригнічує – педотрофних у ризосфері культури, що також не може не впливати на процеси перетворення азотних сполук ґрунту та напруженість нітрифікації. Препарати, які використовували ми, є або препаративною формою окремих штамів мікроорганізмів, як Агат-25К та Емістим-С, або комплексу, як Байкал ЕМ-1, але аналогічні дані по впливу на формування мікробного ценозу ґрунту отримано і при використанні інших стимуляторів росту [9].

Висновки і пропозиції. З огляду на отримані результати на чорноземі південному приходимо до таких висновків:

– характер дії біологічного препарату на інтенсифікацію нітрифікаційного процесу ґрунту визначається його походженням і складом;

- препарати Байкал ЕМ-1 та Емістим-С в оптимальних умовах зволоження і температурного режиму стримують швидкість розвитку процесу нітрифікації протягом 28 діб; вплив на цей процес препарату Агат-25К потребує подальшого вивчення;
- всі стимулятори росту, в тому числі і біологічного походження, повинні проходити тестування по їх впливу на нітрифікацію ґрунту;
- при використанні методики лабораторного визначення нітрифікаційної здатності за методом Кравкова, термін компостування повинен бути не менше трьох, а краще – чотири тижні;
- назріла нагальна необхідність вивчення впливу стимуляторів росту різного походження на родючість ґрунту в умовах їх довгострокового стаціонарного використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаров В.Б. Биологические свойства чернозема типичного в зависимости от интенсивности сельскохозяйственного использования // Бюллетень Всерос. НИИ удобрений и агропочвоведения. 60 лет географической сети опытов с удобрениями. – М.: ВИУА, 2001. – № 115. – С. 100-111.
2. Насырова З.А., Джуманиязов И.Д. Динамика развития нитрифицирующих бактерий при внесении удобрений // Биодинамика почв. – Таллин, 1988. – 116 с.
3. Звягинцев Д.Г. Динамика показателей биологической активности почв // Почва и микроорганизмы. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – С. 197-221.
4. Муравин Э.А. Ингибиторы нитрификации. – М.: ВО Агропромиздат, 1989. – 248 с.
5. Рекомендації з впровадження регуляторів росту рослин у сільськогосподарське виробництво. – К.: Високий врожай, 2000. – 32 с.
6. Васильев Г.С., Иванов Г.И. ЭМ – технология для дачников и фермеров. – Одесса, 2001. – 37 с.
7. Агат-25К біофунгіцид нового покоління з ростстимулюючими властивостями для обробки насіння та вегетуючих рослин сільськогосподарських культур. – Луцьк: ТзОВ “Біозахист”, 2002. – 2 с.
8. Кривицкая Т.Н., Клименко А.Н., Коваленко Е.В., Иваница В.А. Эффективность использования бактерий с наличием фитостимулирующей активности в биотехнологии выращивания огурца // Вісник аграрної науки Південного регіону. Міжвідомчий тематичний науковий збірник. Сільськогосподарські та біологічні науки. – Одеса: СМІЛ, 2005. – Випуск 6. – С. 193-199.
9. Василенко М.Г., Бондар Г.М., Бондар К.П. Вплив нових видів добрив і стимуляторів росту на урожайність і якість продукції // Збірник наукових праць Національного наукового центру “Інститут землеробства УААН”. – Київ, 2006. – Спецвипуск. – С. 192-196.